

permittit ut probentur. Non dicit Moïses prophetias à seductoribus afferendas esse in confirmationem erroris; non dicit illas prophetias eo tempore edendas esse, quo proponitur error. Igitur nihil contrà nos inferri potest, qui non diffitemur verum prophetam posse subverti deinceps, et alios ad cultum impium sollicitare, tuncque non esse audiendum, sed fugiendum.

Quæcumque interpretatio admittatur, certum est Moïsen ibi non significare veram prophetiam posse afferri in confirmationem erroris, sicque facultatem propheticam esse signum æquivocum, minimèque ad discernendam Dei doctrinam à perversis dæmonum erroribus idoneum. Nam paulò post Deuteron. 48. v. 21 et 22. propheticam facultatem affert ut signum quo Deum esse locutum possit intelli: *Quod si, inquit, tacitè cogitatione responderis: quomodò possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum: quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus.* Isaïas et Jeremias, qui sanè à doctrina Moïsis non desciverunt, idem a'unt non minus dilucidè. Isaïas 44. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.* Jeremias, cap. 28. sic habet: *Propheta qui vaticinatus est pacem, cùm venerit verbum ejus, scietur propheta quem misit Deus.* Ergo, vigente lege mosaicà, prophetiæ veræ semper habitæ sunt ut signa quibus verbum Dei à falsis deceptorum doctrinis discerneretur; consequenter Moïsis verba non significant propheticam

facultatem posse dæmonibus et impostoribus competere, aut esse signum æquivocum.

His omnibus addo, etiam in hypothesi in qua fraudulentum viri à dæmonibus inspirati possent veras edere prophetias, non ideò tamen nutare argumentum ex prophetiis desumptum. Nam in hac hypothesi forent media secernendi divinas prophetias ab aliis, ut jam diximus. Sic in re ipsa de qua loquitur Moïses in textu objecto, cognosceretur falsum esse prophetam, quia doctrinam annuntiat manifestè absurdam, et quia plebem ad sequendos deos alienos incitat.

R. Ad tertium. Licèt Deus rarò prophetiæ donum viris malis impertitus fuerit, attamen absolutè potest istud ipsis impertiri; potest illis uti ad prænuntianda quædam hominibus, non quidem falsa, sed vera. Sic Balaamus Messiæ adventum prædixit. Jam verò cùm illæ prophetiæ sint à Deo et errorem minimè confirmant, nihil indè quod causæ nostræ noceat, posse concludi perspicuum est.

Quantùm ad textum novi Testamenti, quid mirum illos qui prophetarum et miracula ediderunt, deinceps subverti et reprobos fieri? Sanè prophetæ non sunt peccati exsortes; consequenter mali et reprobi possunt evadere. Sed exindè minimè consequitur ipsos antea non fuisse veros prophetas; non indè consequitur ipsos prophetiis veris et ad eventum perductis errorem confirmasse. Id tamen requisitum esset ut propositio nostra infirmaretur.

CAPUT NONUM.

De divinitate et veritate religionis mosaicæ.

Ex his omnibus quæ de miraculis et prophetiis disseruimus, duplex nascitur argumentum quo religionis mosaicæ divinitas invictè demonstratur, unum ex miraculis alterum ex prophetiis depromptum.

Exordiemur ab argumento ex miraculis deducto, sicque progrediemur. Ex dictis colligere est veram et divinam esse religionem judaicam, modò vera sint miracula quæ in Pentateucho memorantur: atqui vera sunt et certissimè exstiterunt miracula omnia quæ in Pentateucho memorantur. Nam miracula et alia facta quæ in Pentateucho memorantur, non possunt negari, nisi vel asseratur Moïse nunquam exstitisse, sed esse hominem fictitium; vel hunc non esse Pentateuchi autorem, ut affirmaverunt Hobbesius, Spinosa et alii paucissimi (1); vel hunc quidem exstitisse et esse Pentateuchi autorem, sed fuisse impostorem qui facta Pentateuchi confixit et judæos sibi coævus decepit; vel hæc facta supposita fuisse et conficta à Moïse simul et ab israelitis ipsi coætaneis, ut posteros deciperent; vel totam hanc historiam novam esse, Moïsi minimè coætaneam, diù post eventum et post Moïsis ætatem ab aliquo impostore scriptam, fabulisque refertam; vel deniquè ex parte fuisse depravatam, et miracula præsertim huic fuisse superaddita. Sanè nullo alio titulo

(1) Vide notam versùs finem propositionis secundæ subsequentis.

debilitari potest auctoritas Pentateuchi, nec unquam à Deistis debilitata est. Si ergo invictis argumentis probaverimus, 1° Moïsem exstitisse, et quidem antiquissimè, iisque circiter temporibus quibus exstitisse fertur; 2° illum fuisse Pentateuchi autorem; 3° illum non fuisse impostorem, nec potuisse circè facta quæ narrat, judæos decipere, seu non potuisse ipsis hæc facta suadere, si à vero aliena essent; 4° Moïsem et israelitas non potuisse simul et mutuo consensu hæc facta confingere, ut posteros deciperent; 5° hanc historiam Pentateuchi à nemine post tempora Moïsis fuisse confictam et suppositam; 6° illam minimè fuisse adulteratam, sed incolumem et integram ad nos pervenisse; sanè ex iis invictè demonstrabitur facta quæ in Pentateucho leguntur, certissima esse, nec in dubium posse vocari. Hæc autem omnia propositionibus sequentibus constabunt.

Quoniam verò quidam omnia facta historica in dubium revocârunt et pyrrhonismum universalem in rebus historicis admittere videntur, ideò antè omnia requiritur ut hunc errorem propulsemus, multa esse facta historica quæ à nemine sano negari possunt, ostendamus, variaque principia et regulas stabiliamus quibus facta certa et indubia ab incertis secernantur. Quibus prælibatis, propositiones prædictæ sine negotio ullo demonstrabuntur.

DISSERTATIO.

De notis quibus facta certa ab incertis secernuntur.

Facta alia sunt quæ vidimus et quorum testes fuimus, alia quæ visa non fuerunt, sed quæ duntaxat per testimonium hominum cognoscuntur. Quæri potest itaque, 1°. an ii qui factum aliquod viderint et qui illius testes fuerint oculati, de illo facto certitudinem habeant. Quæritur; 2°. an ii qui factum aliquod non viderunt, possint tamen per testimonium aliorum hominum de illo facto certitudinem acquirere.

Quantum ad primam quæstionem, notandum est testem alicujus facti eum esse cui sensus, visus, tactus, auditus, etc. testantur aliquod factum existere. Huc itaque resolvitur quæstio, utrum nempè testimonium seu relatio sensuum sit certissimum veritatis argumentum: si enim ita sit, manifestum est testes oculatos alicujus facti de illius facti existentia certitudinem habere. Jam verò facile demonstratum est testimonium sensuum constans, uniforme, ex organis benè dispositis natum (hæ sunt enim conditiones et regulæ quibus, juxta omnes, vitatur omnis sensuum error) certissimum esse veritatis argumentum.

Etenim, 1°. illud certissimum est de quo nemo dubitare potest: atqui nemo dubitare potest de iis quæ testantur sensationes constantes, uniformes, ex. g. de existentia corporum, solis, telluris, certaminis in quo fuit præsens, hominis quem intuetur. Quis, v. g. usquam credet phantasma esse hunc mundum aspectabi-

lem, umbras esse homines quibuscum confabulatur, libros quos volvit esse fictitios, etc.? Nemo igitur de iis quæ testantur sensus uniformes, dubitare potest. Quin imò, quò magis ad ea attenditur, eò firmitus creduntur. Ergo, certissima sunt, etc.

2°. Deus solus est autor sensuum, organorum, et propensionis naturalis quæ judicamus existere corpora et ea omnia quæ nobis à sensibus referuntur. Igitur, si illi sensus, cum sunt constantes et uniformes, falsa nobis referrent, si fallax esset illud judicium quod naturali propensione ferimus, cum sensus aliquid nobis testantur, tunc Deus ipse esset autor erroris, ipse sanxisset leges generales quibus quotidie in errorem induceremur, nos in eo statu constituisset in quo necessario et ferè perpetuò erraremus. Cum enim de corporibus sæpius cogitemus quàm de rebus spiritualibus, ferè perpetui essent nostri errores, nec vitari possent. Atqui tamen, Deus non potest esse autor erroris, nec leges generales sancire quibus in errores continuos inducamur. Ergo, etc.

Hic notare est hanc certitudinem esse metaphysicam extrinsecè, ut ajunt, quia necessario connectitur cum veritate divina, quia nutare non potest quin Deus suis attributis, suâ sapientiâ summâ spoliatur: quod repugnat.

In hac veritate comprobanda diutiùs non immorabimur, tum quia evidentissima est, et satis superque constat ex modò dictis; tum quia omnes omninò, si excipias Berkeleyum anglum qui fortè seriò locutus non est, hanc admittunt; tum quia nemo Deistarum, quem

sciam, hanc in dubium revocavit; tum quia si quis recusaret admittere id quod testantur sensus, v. g. existentiam corporum, solis, certaminis in quo praesens fuit, risu excipiendus esset et exciperetur, neque contra ipsum disputandum foret; tum quia talis error nunquam nisi ab insanis propugnabitur, nec unquam multos sibi acquireret discipulos.

Attamen, ut jam antea notavimus, ad vitandos omnes errores, oportet ut sensuum testimonium sit constans et uniforme, ut organa sint bene disposita, non autem vitata. Hæ conditiones sunt necessariae ut relatio sensuum vim habeat probandi. Ratio est quia Deus non potest stabilire leges constantes et uniformes, quibus homines decipiuntur; si enim tales leges stabiliret, tunc vellet et intenderet hominum errorem: quod ipsius sapientiae et veracitati summæ adversatur. Hinc dormientes, stulti, et ii quorum vitata sunt organa, sæpè aberrant, et fallaces experiuntur sensus. Hi casus privati legum generalium sunt exceptiones quas Deus non tenetur impedire.

Absolutâ hâc primâ quæstione, nunc expendendam occurrit an ii qui facta non viderint, possint tamen de illis per testimonium aliorum hominum certitudinem acquirere. Jam verò facta quæ ediscimus per testimonium aliorum hominum, sunt vel praesentis temporis, vel praeteriti. Duo autem hîc nobis præstanda sunt. 1º. Probandum est multa facta sive temporis praesentis, sive praeteriti, per testimonium hominum cognita, esse certa et admittenda, ideòque rejiciendum esse pyrrhonismum historicum quem admiserunt quidam, licet

numero paucissimi. 2º. Hâc veritate semel enucleatâ, regulas et principia stabiliemus, quibus certò dijudicari possit quænam facta sint admittenda ut vera, quænam rejicienda ut falsa, quænam in dubium revocanda ut incerta. 1º. Itaque certa sunt multa facta historica, verèque delirium est pyrrhonismus historicus universalis.

Prob. 1º Hæc certa sunt de quibus mens humana post debitam attentionem dubitare non potest: atqui sunt quædam facta historica de quibus mens humana, post debitam attentionem, dubitare non potest, v. g. existentia Romæ, Annibalis, Cæsaris, Ludovici XIV, ut libenter fatebuntur quicumque bonæ sunt fidei.

2º Illud non est admittendum ex quo permulta sequuntur absurda, et innumera quæ societatem humanam evertunt: atqui ex Pyrrhonismo universali circâ facta historica, siyè presentis temporis, sive praeteriti, innumera sequuntur absurda, etc. Si enim omnia facta aliorum testimonio suffulta dubia sint ac incerta, si nullum factum historicum sit certum, si hæc unicè credenda sint quæ nostris oculis observantur, ut quidam dicere ausi sunt, ergo nutant nostræ fortunæ, ergo incerti sumus an bona avorum fuerint, et consequenter nostra sint; ergo majorum nostrorum genealogias ignoramus; ergo privilegia quæ ab ipsis tenere existimamus nec certa nec authentica esse possunt, et consequenter forsitan ad nos non attinent; ergo hæredes, à stirpe remoti nunquam secerni poterunt à falsis hæredibus, ergo iudices temerariò semper judicant; ergo perspiciora tribunalia non nisi fortuito casu cum

æquitate pronuntiant; ergo historiæ omnes et scripta graviorum autorum à fabulis, poetarumque fictionibus non discrepant, ergo sacratissima fidei publicæ monumenta et archivia, in quibus imperiorum conversiones et familiarum conditiones reconditæ sunt, nullam fidem merentur; ergo cum gentibus externis nullum commercium habendum est; ergo, unâ voce, ruit et penitus evertitur humana societas, quæ tota ferè factis innititur aliorum testimonio suffultis et quæ propriis oculis conspici non potuerunt.

Ergo insuper, nulla est prudentia humana. Nam prudentia humana est electio mediorem faciliorem et tutiorum ad finem assequendum. Jam verò, media faciliora et tutiora ad finem assequendum non cognoscuntur, nisi variorum factorum et eventorum comparatione. Facta perpauca sensuum testimonio innotescunt, sed cuncta ferè per testimonium aliorum hominum. Ergo, si dubitandum sit de factis quæ testimonio aliorum hominum innituntur, tunc dubitandum erit de factis quibus prudentia ferè tota innititur; ergo, si admittatur pyrrhonismus historicus, nulla, seu saltem, ferè nulla est in humanis prudentia.

5° Si eos viros intueamur qui testantur factis historicis nullam fidem esse adhibendam, sequæ non admittere nisi ea quæ prospexerunt, tunc exploratum habebimus eos ore tenens tantum hæc eloqui, intimè verò aliter sentire. Si enim de remotissimis temporibus enarrant multa. Si nobiles sint, avorum genealogias texunt; antiqua eorum facta jactant; nova facta cum veteribus conferunt; Tiberium, Caligulam, Neronem pessi-

mos principes, Titum, Henricum IV, optimos pronuntiant. Ergo, etc.

4° Seligamus facta quædam famosa, v. g. victorias Ludovici XIV; præliumque Fonteniacum contrà anglos commissum. Jam verò, non tantum galli, sed etiam angli et germani testantur Ludovicum XIV. pluries victorem fuisse, et à Ludovico XV. anglos in prælio Fonteniaci debellatos esse. Quis autem hæc in dubium revocare potest, nisi amens fuerit? Enim verò, si facta hæc à vero essent aliena, discendum foret non tantum gallos mendaces fuisse, sed etiam anglos omnes sese victos publicè fateri, quanquam id foret procul à vero: atqui illud repugnat; illud enim contrarium est indoli et naturæ omnium hominum, qui sæpè quidem sese victores gloriantur, licet victi fuerint, sed qui nunquam sese victos fatentur, nisi verissimum sit. Itaque non potuerunt Galliæ hostes regum nostrorum victorias confiteri, nisi veræ et certissimæ fuerint; aliòquin dicendum foret mutatam esse hominum innumerorum naturam, mutatas esse leges morales quibus gubernatur humana societas. Id porrò magnum prodigium esset, quod sanè Deus non potest operari. Nam Deum summè veracem ac summè sapientem, leges morales quibus gubernatur humana societas, ad decipiendos homines, invertere, atque maximum prodigium perpetrare quis dixerit? Igitur facta quæ innituntur testimonio plurimorum hominum, et præsertim eorum quibus hæc facta nocent, certissima sunt.

His addo homines non magis dubitare de quibusdam factis, v. g. de existentia Romæ, quam de quolibet Ma-

theseos theoremate. Nemo est qui huic facto firmius forsitan non adhæreat, quàm huic propositioni: *Quædam linea curva potest semper accedere ad lineam rectam, et nunquam illam tangere*: non quòd propositio historica sit certior; nihil enim veritatibus mathematicis certius; sed eo quod sit facilior intellectu, magis hominum captui accommodata, et vividius percellat animos, quàm propositiones mathematicæ quæ quidem evidentes sunt, cum ritè demonstrantur, sed quarum tamen aliquandò dubiæ vel falsæ etiam ab eruditis geometris afferuntur demonstrationes. Ergo sunt quædam facta ita evidentiâ ut omnes non minùs vividè moveant ac suadeant, quàm ipsæ propositiones mathematicæ. Ergo admittenda sunt.

His adde insuper, quædam facta historica esse certa metaphysicè. Hujus generis sunt ea quæ universorum hominum, etiam eorum quibus nocent unanimi consensu nituntur. Ratio est quia si hujusmodi facta à vero essent aliena, Deus leges morales et consuetas quibus regitur humana societas, ad decipiendos homines, infregisset, legesque instituisset quibus in errorem necessariò induceremur, ut modò annotavimus: id autem aures non impias vulnerat; ergo etc. Sedulò tamen notandum est satis certam esse religionem quæ certitudine morali innitetur. Ea quippè certitudo vincordatum et sensatum movere debet. In rebus hujus vitæ homines vulgò certitudine morali suos actus moderantur. Ergo certitudo factorum quibus religio innititur, etsi metaphysica non esset, sufficere deberet, potissimùm cum sit moralis in summo gradu,

et metaphysicè æquivalens, ut loquuntur quidam.

Postquàm probavimus quædam facta historica, præteriti vel præsentis temporis, esse certa et ab omnibus admittenda, nunc afferendæ sunt regulæ et stabilienda principia quibus vera à falsis, certa ab incertis secerni possint.

Regula prima. Factum debet esse possibile, aliòquin necessariò falsum est.

Secunda. Factum sine erroris formidine creditur, si sit sensibile, publicum, et si referatur à magno numero testium oculatorum quibus fraus sit inutilis. Nam, 1°. si sit sensibile et publicum, testes illius facti non potuerunt decipi; non enim fingi potest magnum numerum testium fuisse deceptum circà factum publicum et sensibile, nisi fingatur hos omnes facultatibus, organis, et sensibus humanis fuisse orbatos: atquè hoc dici non potest de magno numero testium, illudque fieri non potest sine prodigio, quod sanè non operabitur Deus; siquidem efficeretur ad homines decipiendos. 2°. Illi testes omnes non potuerunt decipere. Nam placet unicuique veritas. Homines insuper suæ famæ sunt amantes, nec impostoris nomen in mentibus aliorum mereri volunt; hæc est hominum indoles. Igitur magnus numerus testium in fraudem sibi inutilem conspirare non potest, nisi hominum natura immutetur prorsùs: quod de magno hominum numero dici nequit. 3°. Varii homines diversè sentiunt, diversis affectibus, diversis præjudiciis moventur, diversæ sunt indolis; si igitur, nihil obstante hac affectuum diver-

sitate, idem factum testentur, de illius factis veritate dubitare non licet.

Tertia. Certissimum est factum quod credendum proponitur, si referatur à pluribus testibus quibus noceat illud factum, atque ab illis admittatur quorum interest non admittere. Enim verò, fingi non possunt factum falsum et sibi nocivum ut verum testari, nisi supponantur contrà seipsos agere, sibi esse inimicos, et insanire: id verò de multis simul dici nequit, et cum natura hominis pugnat.

Quarta. Si factum narretur à multis historicis qui fuerint testes oculati, quique fuerint diversæ gentis et inter se nullum commercium habuerint, tunc certissimè credendum est; fieri enim nequit ut testes inter se nullum commercium habentes in ejusdem facti narratione conspirent, nisi verum sit.

Quinta. Præsertim audiendi sunt testes qui pro veritate facti publici et sensibilis, cui testimonium dant, mortem oppetièrunt. Nam sanè solus veritatis amor ipsos impellere potest ad mortem subeundam, nec est in natura hominis ut pro mendacio recognito mortem oppetat. *J'aime des témoins qui se font égorger*, inquit Pascalius.

Sexta. Factum certum est, cum ipsius veritas à nemine controvertitur, neque etiam ab iis quorum interest contradicere. Hæc regula satis constat ex probatione tertie regulæ.

Septima. Factum admitti debet quod evidentem habet connexionem cum aliis factis et monumentis

indubitatis. Hæc regula probatione non indiget.

Octava. Non potest tota gens factum aliquod sibi nocivum admittere, nisi sit verum; illud enim naturæ hominis repugnat. Aliundè, si fieri non potest ut plures homines factum sibi nocivum testificentur, nisi verum sit, ut modò diximus, quantò minus gens integra hujusmodi factum admittet.

Nona. Gens tota non potest oblivioni tradere facta publica, maximi momenti, ex quibus pendet politicum aut ecclesiasticum regimen. De his quippè quotidianum est colloquium. Hæc filiis à patribus narrantur. Tota gens servandæ eorum factorum memoriæ attenta est.

Decima. Tota gens non potest eò insanie devenire; ut, quamvis communibus officiis sapienter fungatur, credat tamen se videre quæ non videt, ea agere quæ non agit. Illud evidens est, nec ulla probatione eget.

Undecima. Historia quæ continet facta publica, quæ ad totam gentem spectant, quæ coràm illa gente et partim ab illa peracta fuisse dicuntur, quæ sunt maximi momenti, et ex quibus pendet regimen politicum vel ecclesiasticum illius gentis, nunquam potuit ab illa gente admitti, nisi vera sit; consequenter certissima est. Ratio est quia nullo tempore admitti potuit, si vera non sit. Non tempore coætanæorum, qui sanè dixissent in illa historia referri multa fuisse ab iis visa et peracta, quæ tamen nunquam egerunt nec viderunt, qui consequenter illam non admississent. Non aliis temporibus subsequentibus; cum enim ex regula nona gens integra non possit oblivioni tradere ea quæ sunt maximi momenti, aut ex quibus pendet politicus

vel ecclesiasticus ordo, statim omnes impostori seu illi qui illam historiam primus vulgasset, sic oblœuti fuissent: facta narras nova, quæ è memoria excidere non potuerunt, quæ tamen nemo nostrum in memoriam revocat, de quibus nihil unquam audivimus; fictitia igitur sunt. Ergo talem historiam non admisissent.

Quantò minùs autem gens hæc omnia recepisset, si impostor à tota gente postularet ut jugo acerbo sese subjiceret.

Duodecima. Cùm monumenta publica, statuæ, v. g. in memoriam alicujus facti eriguntur, certissimè credendum est illud factum, modò constet monumentum esse facto cœvum, et à nemine reclamatum fuisse. Ratio est quia si confictum esset factum in cujus memoriam erigitur monumentum, vehementer ab omnibus cœtaneis reclamatum esset, nemoque eò insanie devenit, ut erigat monumentum in memoriam facti cujus falsitas nota est omnibus. È contrario, si diutissimè post factum erigatur, tunc potuit nulla esse reclamatio; potuit hujusmodi monumentum admitti, quia per falsam traditionem factum illud tum vulgari potuit.

Decima-tertia. Ut admittatur historia ut veridica, constare debet illam non esse adulteratam. Porrò constat historiam non esse adulteratam, 1º. cùm omnia exemplaria sunt similia. Nam impossibile est ut universalis fuerit in exemplaribus corrumpendis conspiratio. Loquimur, ut per se patet, de libro cujus plura exemplaria vulgata sunt, non verò de libro cujus

unum exemplar editum fuisset. 2º Si facta sint publica, cognita, maximi momenti, et in ore omnium, ut sunt facta Pentateuchi et Evangelii, de quibus deinceps dicemus, impossibilis est corruptio; omnes enim corruptionem testarentur et notam facerent.

Decima-quarta. Licet absolutè traditione orali non indigeamus ad demonstrationem factorum quibus innitur religio mosaïca et christiana, tamen hic abs re non erit animadvertere traditionem hanc posse multa nos edocere quæ certissimè credenda sunt. Itaque hanc regulam statuimus: facta publica, maximi momenti, ex quibus pendet regimen ecclesiasticum et politicum, quæ per constantem totius gentis traditionem transmittuntur, indubitata sunt. Nam, 1º. nullo tempore tota gens fraudi cognitæ consentire potest, nec tota decipi in factis publicis, maximi momenti, etc. 2º. Ætas præsens quæ hæc facta, ex hypothesi, testatur, in illis asserendis conspirare non potuisset, nisi ab ætate antecedenti accepisset: quomodò enim tot homines, tam diversè affecti, tam diversè sentientes simul in mendaciis asserendis cuncti conspirassent? Ætas præcedens ab antecedenti propter eandem rationem debuit illa accipere, sicque cœtanei debuerunt hæc à testibus oculatis audire; aliòquin gens integra in mendacio asserendo conspirasset: quod repugnat. Atqui cœtanei non potuerunt decipi à testibus oculatis circa facta publica et maximi momenti. Ergo, etc.

Hinc traditio oralis meritò catenæ comparatur cujus omnes annuli connectuntur. At tamen sunt falsæ traditiones, quia lineæ traditionales raræ sunt, quia tra-

ditio non est universalis, quia non agitur de factis publicis, maximi momenti, ex quibus pendet regimen ecclesiasticum aut politicum. Traditiones autem constantes, universales, de factis publicis et maximi momenti, sunt certissimæ.

Notabimus, 1°. ad stabiliendam alicujus facti veritatem non requiri ut omnes prædicti characteres in illo reperiantur. Quandoquæ vel unus sufficit.

2°. Non sumus locuti nisi de characteribus qui invictam certitudinem pariunt, non verò de pluribus aliis qui factum aliquod credibile efficiunt: quale est, v. g. testimonium unius historici et testis, cujus probitatem suspicandi ratio nulla est, et qui sinceræ bonæque fidei multa indicia præ se fert.

His prælibatis, nunc probandæ sunt variæ propositiones quas antea prænuuntiamus.

PROPOSITIO PRIMA.

Moises non fuit persona ficta, sed exstitit et fuit legislator judæorum, et quidem antiquissimis diebus ac circiter iis temporibus quibus exstitisse fertur à christianis.

PROB. prima pars. Nempè Moisen exstitisse et fuisse judæorum legislatorem.

1°. Nemo ex Deistis, nemo sanæ mentis negare potest Cæsarem, Pompejum olim exstitisse, Solonem fuisse atheniensium legislatorem, etc. Hæc facta negari non possunt, quin funditus convellatur tota fides historica: atqui existentia Moïsis non minùs certa est quàm exis-

tentia Cæsaris, Pompeii, Solonis, etc. Nam Cæsaris, Pompeii, etc., existentia non constat nisi per famam constantem et variorum historicorum testimonia: atqui constans fama et innumeri historici testantur pariter olim Moïsen exstitisse atque ipsum fuisse judæorum legislatorem. 1°. Quidem illud constat famâ publicâ ad nos usque transmissâ, uti negari non potest. 2° Illud testantur innumeri historici. Ita liber Josue, Judicum, Regum, Danielis; uno verbo, omnes libri sacri. Ita historici profani innumeri, Diodorus Siculus, lib. 4. Strabo, lib. 16. Plinius, lib. 50, sect. 2. Trogius Pompejus, Justinus, Tacitus, Juvenalis, Galienus, Longinus, etc.

2°. Illud constat ex testimonio judæorum simul et samaritanorum, qui licet in omnibus ferè oppositi, Moïsen tamen suum legislatorem constanter venerati sunt.

3°. Illud constat ex consensu veterum paganorum qui religionem judaicam et christianam impugnârunt. Ita Appio, Celsus, Porphyrius, Julianus apostata, hujusque magister Libanius, qui tot contrâ judæos et christianos scripserunt, quorum multi intererat illud factum negare (siquidem exindè multum judæis et christianis nocuissent), quibus tamen de hac re nullum dubium fuit. Quid porrò causæ est cur in eo consenserint, nisi rei evidentia coacti?

4° Sanè non potest negari olim exstitisse populum judaicum ipsum, tempore Cæsaris, Augusti, Titi, et Vespasiani à quo dissipatus est, Palæstinam occupasse ipsumque suas habuisse leges. Negari non potest harum